

Asia: VN/549/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhusasiavaltuutetusta

Lausunnonantajan lausunto

Voidaanko esityksellä näkemyksenne mukaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia?

Seta ry pitää vanhusasiavaltuutetun tehtävän ja toiminnon perustamista tärkeänä, ottaen huomioon mm. ikääntyneiden merkittävän suhteellisen osuuden kasvun väestöstä tulevina vuosina. Lisäksi ikääntyneiden palveluissa esiintyy vakavia puutteita ja laiminlyöntejä ja ikääntyneet kohtaavat syrjintää, jotka osaltaan lisäävät myös tehtävän merkitystä. Ikääntyneiden oikeuksien ja aseman vahvistaminen on kannatettava pyrkimys ja yhteiskunnallisessa keskustelussa näkyvyyden lisääminen voisi osaltaan edistää myös ikämyönteisen asenneilmapiirin kehittymistä. Vanhusasiavaltuutetun toiminnon ja tehtävän perustamisella voidaan tuoda huomiota ikääntyvään väestöön ja heidän kohtaamiin moninaiisiin haasteisiin.

Kannatamme vanhusasiavaltuutetun toiminnon perustamista ja uskomme sen tuovan vahvistusta ikääntyneiden oikeuksien, edun ja aseman valvontaan, arviointiin ja seurantaan. Kaikki pyrkimykset edistää ikääntyneiden oikeuksia ja asemaa yhteiskunnassa ovat kannatettavia ja tärkeitä.

Eriyisen hienona pidimme sen tunnistamista ja tunnustamista, että ikääntyneet muodostavat hyvin moninaisen ryhmän ja ikääntyneiden kohtaamat haasteet ovat hyvin yksilöllisiä. On tärkeää, että tulevalla valtuutetulla onkin laajaa asiantuntemusta ja ymmärrystä ikääntyneiden asemaan vaikuttavista tekijöistä.

Onko teillä huomioita koskien valtuutetulle säädettäviä tehtäviä?

Esityksessä painotetaan ikääntyneiden ääneen kuulemistä (esim. sivulla 18: ”Pitämällä yhteyttä ikääntyneisiin ja välittämällä heiltä saamaansa tietoa päätöksentekoon, vanhusasiavaltuutettu voisi myös vaikuttaa ikääntyneiden henkilöiden mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.”), mutta lakiehdotuksen 3 §:ssä, jossa säädettäisiin vanhusasiavaltuutetun tehtävistä, tästä ei kuitenkaan ole mainintaa. Tehtäviin tulisi lisätä uutena kohtana ikääntyneiden

kuuleminen ja yhteydenpito ikääntyneiden kanssa sekä tämän kerätyn tiedon välittäminen päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämä olisi myös linjassa lapsiasiavaltuutetun tehtävien kanssa.

Yhteydenpidossa ja keskustelussa ikääntyneiden kanssa olisi lisäksi erityisen tärkeää, että keskustelua luodaan mahdollisimman moninaisen ryhmän kanssa ja ikääntyneiden erilaiset elämäntilanteet ja lähtökohdat huomioon ottaen (mm. vähemmistöasema). Laajemminkin ikääntyneiden toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen olisi tärkeä lisä tehtäviin.

Lisäksi olisi syytä kartoittaa myös neuvonnan ja ohjauksen lisäämistä vanhusasiavaltuutetun tehtäviin (vrt. kuten yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävissä). Ikääntyneillä voi olla mm. digitalisaation myötä haasteita tiedonsaannissa, jonka vuoksi etenkin ikääntyneiden oikeuksia koskevan neuvonnan ja ohjauksen turvaaminen kansalliselta, itsenäiseltä ja riippumattomalta taholta voisi olla tärkeää.

Toisaalta suunniteltuihin resursseihin nähden esitetyt tehtävät vaikuttavat jo nyt hyvin laajoilta ja tehtävien tosiasiallinen, kattava toteutuminen herättää epäilyksiä.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Vanhusasiavaltuutetun tehtävänä on mm. seurata ja arvioida ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Painotamme, että vanhusasiavaltuutetun on hyvä tarkastella itsemääräämisoikeutta laajasta näkökulmasta, painottaen näkökulmissa myös mm. perustuslaissa taattua oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä oikeutta yksityiselämän suojaan, ja tuoda esiin mm. näihin oikeuksiin liittyvien rikkomusten vakavuutta. Nämä suojaavat mm. seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien oikeuksia laajasti ja toteutuessaan edistävät hyvinvointia.

Ottaen huomioon toimintoon kuuluvat tehtävät ja tehtävään varatut resurssit, herää huoli toiminnon todellisista vaikuttamismahdollisuuksista ja riittävästä resurssoinnista.

Vanhusasiavaltuutetun tehtävän ja toiminnon perustaminen linjaan muiden erityisvaltuutettujen kanssa sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteyteen vaikuttaa kannatettavalta vaihtoehdolta. Näin organisoituna toiminto voisi auttaa kansalaisia hahmottamaan valtuutetun tehtäviä ja asemaa, ja toiminto olisi yhdenmukainen mm. esityksessä mainitun koordinoinnin kannalta. Lisäksi vanhusasiavaltuutetun perustaminen yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteyteen voisi tuoda mukanaan hyödyllisiä synergiaetuja sekä osaamisenvaihtoa erityisvaltuutettujen kesken. Joskin esityksessä oli myös kuvattu vaihtoehdoisena sijoittamista Ihmisoikeuskeskuksen yhteyteen, joka vaikutti myös varteenotettavalta vaihtoehdolta ja rakenteelta. Toimea perustaessa tulisikin olla tarkoin punnittu erilaiset vaihtoehdot, jotta tehtävän vaikuttavuus ja tarkoitus muun toiminnan täydentämisestä pystytään takaamaan parhaalla mahdollisella tavalla eikä tulla lisänneeksi toimijoiden ja tehtävien pirstaleisuutta.

Kehälinna Suvi
Seta ry